

Tobakens och kritpipans historia

Av Per-Arne Åkerhagen

Identifiering och datering

Vid identifiering av kritpipor gäller det att i första hand konstatera om det gäller en pipa av holländsk eller av engelsk typ. Tillverkare i andra länder har i de allra flesta fallen kopierat någon av dessa typer, ibland med

1580 -1600. Dessa kan ha varit förebilder för de till holländ invandrade engelska pipmakarnas tillverkning i början av 1600-talet. Pipor av dessa typer har hittats i bl a Enkhuizen där de första engelsmännen bosatte sig. Någon tillverkning blev det aldrig av

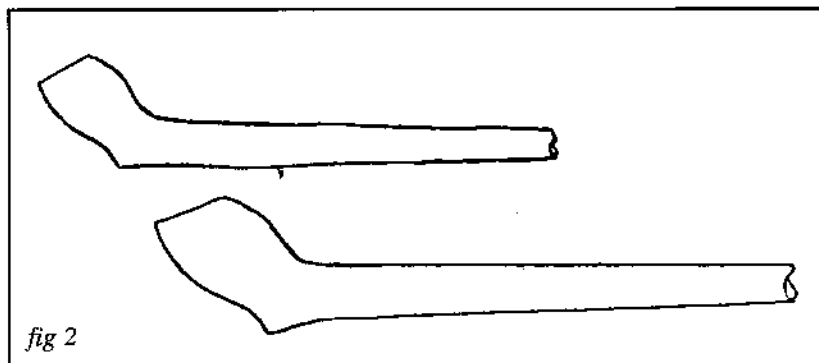
det på holländska pipor från ca 1610 - 1620. Under 1600-talet skedde en utveckling av pipans form både i Holland och England. Tillverkaren började märka sina alster med olika märken på klacken och på huvudets sidor samt skaftet. Klacken började

små avvikelser. Jag kommer att här ägna mig huvudsakligen åt de holländska och engelska piporna samt de svenska. 1600-tals piporna är

här utan den holländska tillverkningen startade först ca 1607 i Amsterdam.

Fig 2 visar det karakteristiska utse-

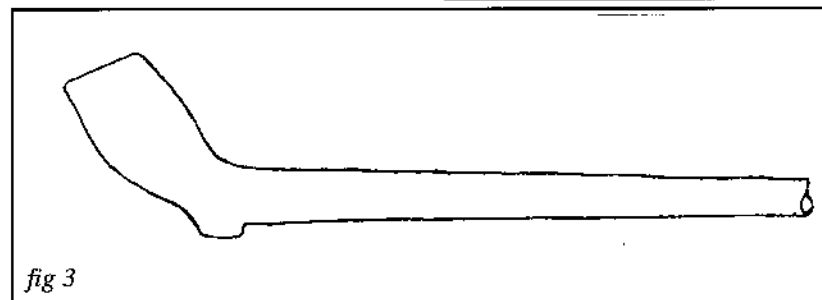
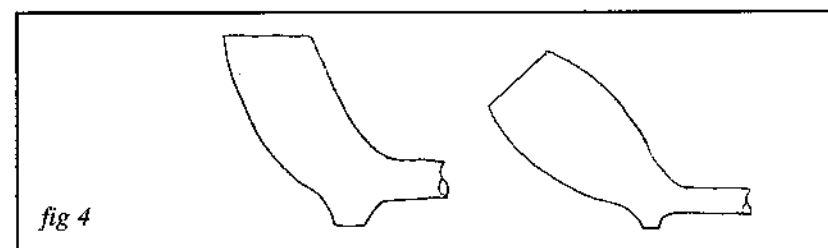
svårare att skilja från varandra än 1700-tals piporna. På 1700-talet har de båda länderna fått sina typiska utformningar som är lätt att skilja åt, för att på 1800-talet åter bli svåra att skilja åt.

Fig 1 visar några engelska pipor från

mer och mer att framträda. Pipans huvud blev större i takt med att tobaken blev billigare. Det senare har den holländske amatöropipforskaren Friederich tagit fakta på och utvecklat sitt matematiska dateringssystem för holländska pipor. Speciellt då de som tillverkades under 1600-talet.

Hans metod har varit utsatt för mången kritik, men har numera accepterats som en del i ett daterings-system. Mer härom senare.

Fig 3 visar en pipa från senare hälften av 1600-talet, en vanlig holländsk form. Den var vanligen försedd med tillverkarens märkning eller på något

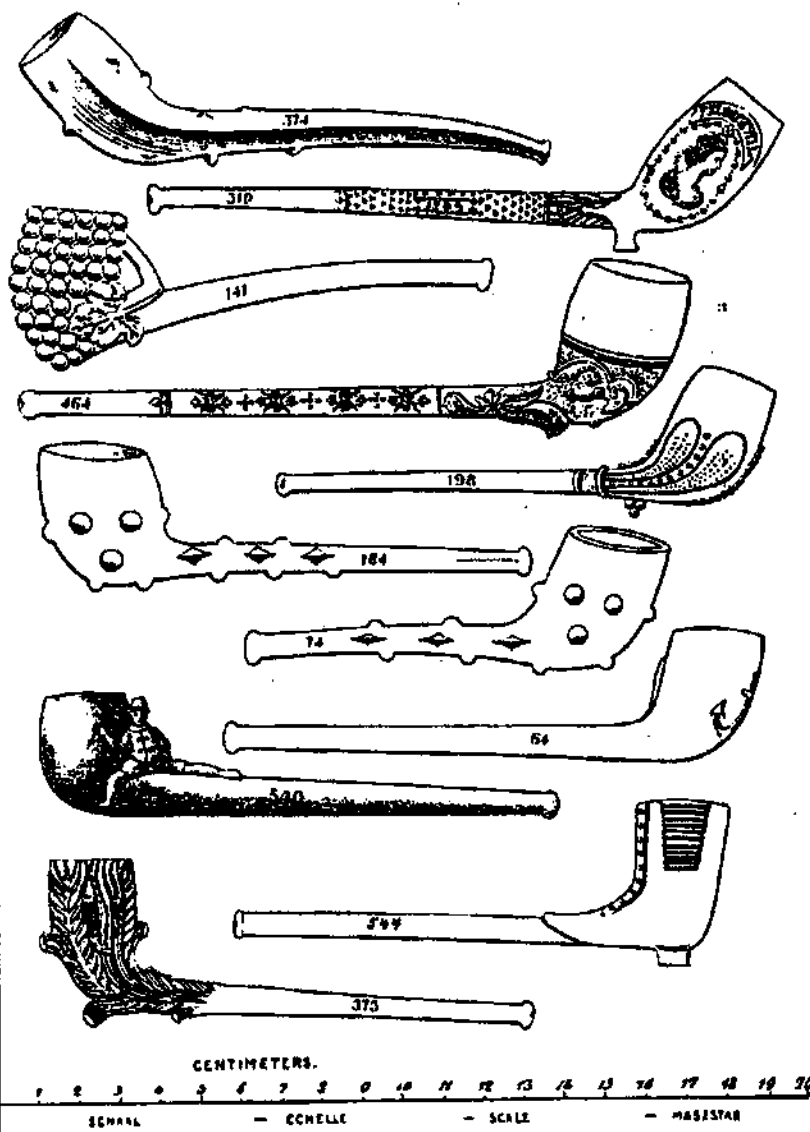

sätt dekorerad. Efter skråets tillkomst i Gouda mitten på 1600-talet märkte alltid tillverkaren sina alster med sitt alldeles egna märke.

Fig 4 visar den på 1700-talet förekommande pipan med sin smäckra form och det är nu lätt att skilja den engelska och holländska typen från

Serie 3^B.

Shagnippen (pijpen met kleine koppen). Gewone witte kleur.
 Pipes à shag (pipes à têtes petites). Terre blanche ordinaire.
 Shag clays (pipes with small bowls). Ordinary white colour.
 Shagpfeifen (Pfeifen mit kleinen Köpfen). Gewöhnliche weisse Farbe.

varandra. Till vänster på figuren den engelska och till höger den holländska. Den engelska har mynningslinjen parallell med skaftet, medan den holländska bildar en spetsig vinkel mellan mynningslinjen och skaftet. In på 1800-talet började piporna få det utseende som dagens moderna träpipor har. De blir mer och mer dekorerade. Huvudena kommer att få utseendet av människohuvuden, djurhuvuden, hela motiv från historiska händelser etc etc. Att avgöra landtillhörigheten börjar bli svårare och svårare då pipmakarna kopierade varandras motiv, eftersom de visade sig populära. Det är mycket vanligt under 1800-talet och in på 1900-talet att man finner samma piptyp i kataloger från Holland, Frankrike, Tyskland, England och tom Sverige (Torpsfors i Dalarna).

En detalj som är värd att nämnas beträffande dekoren på holländska och engelska pipor runt sekelskifte 1600 och 1700-talet är att den sk "millningen" (pricklinjen) runt piphuvudets mynning, i stort sett, är försvunnen på de engelska piporna år 1700 för att i slutet av århundradet åter börja användas.

Till vänster utdrag ur den holländska firman Goedewaagens katalog med Åhsers "sittande man" och nedan motsvarande form från Åhsers.

Fortsättning följer.

